

«Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ» КЕАҚ
Ғылыми кеңес отырысында
13.05.2023 ж. № 10 хаттамамен
БЕКІТІЛДІ

D053 – «Тарих»
білім беру бағдарламалары тобына
докторантураға түсушілерге арналған
емтихан бағдарламасы

1. Жалпы ережелер.

1. Бағдарлама «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 600 бұйрығына (бұдан әрі – үлгілік қағидалар) сәйкес жасалды.

2. Докторантураға түсу емтиханы эссе жазудан, докторантурада оқуға дайындығына тест тапсырудан (бұдан әрі – ОДТ), білім беру бағдарламалары тобының бейіні бойынша емтиханнан және сұхбаттасудан тұрады.

Блогы	Балы
1. Эссе	10
2. Докторантурада оқуға дайындық тесті	30
3. Білім беру бағдарламасы тобының бейіні бойынша емтихан	40
4. Сұхбаттасу	20
Барлығы/ өту ұпайы	100/75

3. Түсу емтиханының ұзақтығы – 4 сағат, осы уақыт ішінде оқуға түсуші эссе жазады, докторантурада оқуға дайындық тестінен өтеді, электрондық емтихан билетіне жауап береді. Сұхбаттасу ЖОО қабылдау емтиханының алдында өткізіледі.

2. Түсу емтиханын өткізу тәртібі.

1. D053 – «Тарих» білім беру бағдарламалары тобына докторантураға түсушілер проблемалық / тақырыптық эссе жазады. Эссе көлемі – 250-300 сөзден кем болмауы керек.

2. Электрондық емтихан билеті 3 сұрақтан тұрады.

Білім беру бағдарламасы тобының бейіні бойынша емтиханға дайындалуға арналған тақырыптар.

«Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жоспарлау» пәні

Тақырып 1. Ғылыми қызметті ұйымдастыру.

Тақырыпшалар. Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері — жоспарлау, ұйымдастыру мен жүзеге асыру. Теориялық және эмпирикалық зерттеулер жүргізу тәсілдері.

Тақырып 2. Әдебиетті зерттеу.

Тақырыпшалар. Ғылыми-техникалық ақпарат базалары мен іздеу жүйелері.

Тақырып 3. Зерттеу бағдарламасын жасау, зерттеудің методологиялық және процедуралық бөлімдері.

Тақырыпшалар. Эксперименталды (эмпирикалық) зерттеуді жоспарлау мен жүзеге асыру. Мәліметтерді статистикалық өңдеу.

Тақырып 4. Ғылыми жұмыстарды жазу, рәсімдеу мен қорғау.

Тақырыпшалар. Ғылыми жұмыстың құрылымы. Ғылыми зерттеудің жазылу тілі мен стилінің ерекшеліктері.

«Әлем тарихының іргелі мәселелеріне инновациялық тұрғыдан зерттеу» пәні

Тақырып 1. Тарихты кезеңдеу мәселелері.

Тақырыпшалар Өркениеттің даму кезеңдері. Қоғам дамуы кезеңделуінің критерийлері. Постиндустриалды қоғам ұғымы. Модернизация теориялары. Неоэволюционизм. Мир-системный.

Тақырып 2. Ежелгі және ортағасырлар тарихының теориялық, методологиялық мәселелері.

Тақырыпшалар. Билік қатынастары тарихнамасының теориялық-методологиялық мәселелері. Батыс пен шығыс өркениеттерінің тарихи-мәдени мұралары. Батыс пен Шығыс арасындағы Византия өркениеті. Рим құқығының негізгі институттарының тарихы (пайда болуы, дамуы және рецепция) және олардың қазіргі еуропа құқығы дамуындағы ролі. Ортағасырлар: қоғам, саясат, мәдениет. Ортағасырлық әлеумет және оның динамикасы.

Тақырып 3. Батыс және Шығыс этностарының рухани және мәдени қатынасы мәселелері.

Тақырыпшалар. Батыс пен Шығыс: ұғымдардың мазмұны, қатынасының түр негізі. Ежелгі дәуірде және ортағасырларда Шығыс пен Батыс. Дін мен саясат. Ұлы Жібек жолы Батыс пен Шығыстың қарым-қатынасы. Элита мен көпшіліктің діні мен саяси мәдениеті. Өркениеттер мен олардың байланыстары: қатынастары, диалог (монолог), қарсылығы.

Тақырып 4. ХХІ ғасырдағы әлем. Ақпараттық экономиканың қызмет ету негіздері. Тақырыпшалар. Дәстүрлі салалардың дағдарысы. Дамудың жетістіктері мен қиындықтары. Дәстүрлі Дәстүрлі өмір салты мен модернизация тенденциялары арасындағы қайшылық. Фундаменталистік көңіл-күйдің өсуі. Әлемдік экономикадағы рөлдерді қайта бөлу үшін күрес.

«Тарихнама және деректанудың теориялық-методологиялық мәселелері» пәні

Тақырып 1. Деректану және тарихи таным.

Тақырыпшалар. Таным объектісі ретіндегі өткен кезеңнің ерекшелігі. Тарихи білімнің ретроспективті және реконструктивті сипаты.

Тақырып 2. Тарихи дерек көздерін топтау мәселесі.

Тақырыпшалар. Дерек түрлерін жіктеу: материалды, жазбаша, кескіндеме және фоникалық. Жазбаша дерек көздерінің түрлерін топтау. Көпшілік деректер туралы түсінік

Тақырып 3. Тарихи білімнің дербес бағыты ретінде деректануды қалыптастыру.

Тақырыпшалар. Тарихи танымның әр түрлі теорияларындағы тарихи дерек туралы түсінік. Өткен заманның ескерткіштеріне дерек ретінде қарау принциптері туралы ілім (Ф. Шлейермахер, Г. Нибюр және басқалар). Деректерді зерттеудің екі тұрғысы: түсіну туралы ілім (герменевтика) және сын туралы ілім. Неміс деректану мектебі (Л. фон Ранке). Позитивизм: бастапқы мәтіндерді сыни тұрғыдан зерттеу әдістері (дайындық сын, шығу тегі сыны, ішкі сын, салыстырмалы талдау). Деректерді топтаудың алғашқы тәжірибелері (В.Н. Татищев). Дерекке жүйелі көзқарас қалыптастыру. Деректану тұжырымдамасын құру (А.С. Лаппо-Данилевский: «деректану методологиясы», «тарихи құрылыс методологиясы»). Неокантиандықтар мен «Анналар» мектебі тарихшыларының деректанулық идеялары. Отандық деректанудың қазіргі жағдайы.

Тақырып 4. Отандық тарихнама: қалыптасу және даму ерекшеліктері.

Орыс тарихнамасындағы әр түрлі бағыттар мен мектептердің қалыптасуы мен эволюциясы, олардың идеялық және саяси тенденциялармен байланысы. Тарихи ойдағы өркениеттер мен қоғам дамуының жалпы мәселелері. Әр түрлі ғылыми мектептердің тарихнамасындағы ең үлкен нақты тарихи-социологиялық мәселелер.

Тақырып 5. Тарих теориясы мен әдістемесі.

Тарихи таным мен әдістердің арақатынасы. Тарих және тарих әдістемесінің қалыптасуы деректері. Тарих объектісі мен пәнін ғылым ретінде сипаттау, тарихи уақыт пен кеңістік. Тарихи зерттеу принциптері, тарих ғылымындағы жалпы ғылыми әдістер, арнайы тарихи әдістер, басқа ғылымдардан алынған әдістер, зерттеу мәселелерін шешудің әдістемесі мен әдістері.

«Отан тарихының өзекті мәселелері» пәні

Тақырып 1. Орта ғасырлардағы Отан тарихының мәселелерін зерттеуде жаңа тарихи ғылымның мүмкіндіктері.

Қазақтардың ауыз әдебиеті негізінде ортағасырлық адамның дәстүрлері, нанымдары мен көріністерінің психотарихы және зерттеу. Археологиялық, этнографиялық және фольклорлық материалға негізделген ортағасырлық қазақтардың күнделікті өмірі.

Тақырып 2. Ежелгі және орта ғасырлар кезеңіндегі Отан тарихы мәселелерін зерттеудегі постмодерндік тұрғылар.

Қазақтардың ауыз әдебиеті негізінде «қазақ» этнонимінің этимологиясын зерттеудегі дискурсты талдау әдісінің мүмкіндіктері. Мемлекеттілік пен этникалық процестер, Түрік қағанаттарындағы, Моңғол империясы мен Моңғолдан кейінгі мемлекеттік құрылымдардағы, сондай-ақ Қазақ хандығындағы биліктің өкілдігін зерттеудегі мәдени-семиотикалық тұрғылар. Структуристік тұрғылар негізінде қазақтардың ауыз әдебиеті шығармаларындағы қазақтардың жүздері мен жүздік сана-сезімдері. Шежірені дискурстық талдауына негізделген қазақтардың этногенетикалық тарихы. Қазақтардың ауызша халық шығармашылығы мен материалдық мәдениет ескерткіштерін талдау негізінде Қазақстан халқының діни сенімдерін зерттеудегі мәдени-семиотикалық тәсіл. XV-XVIII ғасырлардағы қазақ қоғамындағы әйелдердің жағдайы қазақтардың ауызша әдебиеті негізінде.

Тақырып 3. XX ғасырдағы Қазақстан тарихын зерттеуде жаңа тарих ғылымы шеңберіндегі тұрғыларды қолдану мүмкіндіктері.

Лаппо-Данилевскийдің антропологиялық бағдарланған деректану тұжырымдамасына негізделген Қазақстан-Ресей қатынастары туралы құжаттарды жаңаша оқу. XIX ғасыр мен XX ғасырдың басындағы қазақ халқының орыс отарлауына қарсы ұлт-азаттық күресін зерттеу

менталитет тарихы аясында. Әскери-тарихи антропология және Ұлы Отан соғысы кезеңін жаңаша зерттеу мүмкіндіктері. XX ғасырдың басындағы революциялар мен бірінші және екінші дүниежүзілік соғыстар кезіндегі Қазақстан тарихын әлеуметтік психология әдістеріне сүйене отырып зерттеу. Жаңа әлеуметтік тарихтың мүмкіндіктері, күнделікті өмір тарихы және кеңестік шындықты зерттеуге арналған микротарихи тұрғы. (Күнделікті өмірдегі адамдар мен билік арасындағы қатынас, отбасы, неке, балалар туылуы мен тәрбиесі, гендерлік қатынастар, білім, материалдық әл-ауқат, қоғамдық институттар, қоғамның моральдық-психикалық денсаулығы, маскүнемдік, қылмыс, есірткі проблемалары тәуелділік, сенім нышандары, мифтер, ырымдар, сөйлеу практикасы).

Тақырып 4. XX - XXI ғасырдың басындағы Отан тарихындағы постмодерндік тәсілдерді қолдану болашағы.

XVIII- XX ғасырдың басындағы қазақ-орыс қатынастары Э.Саидтың шығыстану тұжырымдамасы негізінде. Жаңа интеллектуалды тарихтың тұрғылары негізінде, қазақтың ұлттық зиялы қауымының, Қазақстанның ғылымы мен мәдениетінің көрнекті өкілдерінің тарихи мұраларын зерттеу. Постмодернистік теориялар және қазіргі қазақстандық қоғамның тарихи санасын зерттеу.

Кеңестік Қазақстандағы девиантты мінез-құлық құбылысын зерттеу. Жаңа әлеуметтік тарих және XVIII- XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамының әлеуметтік - экономикалық даму ерекшеліктерін зерттеу. Зерттеу объектісі ретінде халықтың демографиялық мінез-құлқы. Қазіргі этникалық процестерді зерттеуде социологияның қолданбалы әдістерін қолдану (мысалы, терең сұхбаттасу және сұрақ қою). Қазіргі социологиялық теориялар - қазіргі этнодемографиялық процестерді талдау кезіндегі әлеуметтік стратификация, күш, қақтығыс.

«Қазіргі заманғы тарихи ғылымға пәнаралық көзқарас» пәні

Тақырып 1. XX ғасырдың бірінші жартысындағы тарих ғылымының негізгі даму тенденциялары.

Тарих ғылымының дамуына әсер еткен дәуірдің негізгі саяси, әлеуметтік, тарихи тенденциялары.

Позитивизм және осы тәсілдің теориялық негіздеуінің ірі өкілдері. Неокантиандық әдіснамалық парадигма (В. Виндельбанд, Г. Риккерт). Рух туралы ғылымдар әдісінің ерекшелігі, табиғат туралы ғылымдардан айырмашылығы, неокантианизмнің негізін қалаушылардың еңбектерінде. Феноменологиялық парадигма. Ғылым бірлігі идеялары, субъектінің таным объектісімен өзара әрекеттесуін талдау (Э. Гуссерль). Тарихи герменевтика. Тек мәтінді ғана емес, сонымен қатар мәтіннің артындағы жеке тұлғаны интерпретациялау ретіндегі тарихи әдістегі жеке көзқарас. В. Дильтейді түсіндіру әдісі - бұл жеке құбылыстарды қайта қалпына келтірілген дәуірдің ажырамас рухани өмірінің сәттері ретінде түсіндіру болып табылатын герменевтика. Антропологиялық бағдарланған А.С. Лаппо-Данилевскийдің деректануы. «Анналдар мектебінің» пайда болу себептері мен маңызы.

Тақырып 2. XX ғасырдың екінші жартысындағы тарих ғылымының негізгі даму тенденциялары.

Тарих ғылымының дамуына әсер еткен дәуірдің негізгі саяси, әлеуметтік, тарихи тенденциялары. Соғыстан кейінгі «Анналдар мектебінің» дамуы және одан әр түрлі бағыттардың бөлінуі. Жаңа тарих ғылымы. Жаңа тарих ғылымының сипаттамалық ерекшеліктері: тарихи зерттеулердің орталығында адам, әңгімелеу тарихынан бас тарту, тек арнайы тарихи ғана емес, сонымен бірге туыстас қоғамдық гуманитарлық пәндердің әдістерін қолдану. Жаңа тарих ғылымының негізгі қағидалары: тарихи синтез, жалпы тарих, микро және макротарихи тәсілдердің үйлесуі, антропологиялық тәсіл, полидисциплиналар және пәнаралық синтез.

Тақырып 3. «Жаңа тарих ғылымы» аясындағы негізгі тұрғылар. Микротарихи тұрғы. Микротарихтың пайда болуы. Микротарихи тұрғының негізгі принциптері.

Антропологияға бағытталған тарихтан бөлініп шыққан өткенді тарихи-антропологиялық тұрғы мен жаңа бағыттар бойынша зерттеу.

Тақырып 4. Өткенді және антропологиялық бағдарланған тарихтан туындаған жаңа бағыттарды зерттеуге тарихи-антропологиялық көзқарас.

Күнделікті өмір тарихы. Жаңа әлеуметтік тарих. Фокус әлеуметтік құрылымдар мен процестерге емес, адамға әлеуметтік организмнің ажырамас бөлігі ретінде бағытталған. Жаңа әлеуметтік тарихтың сипаттамалық ерекшеліктері, проблемалары (әлеуметтік-мәдени практика және адам мінез-құлқының әлеуметтік мотивациясы). Күнделікті өмірдегі адамдар мен билік арасындағы байланыс, отбасы, неке, балалар туылуы мен тәрбиесі, гендерлік қатынастар, білім, материалдық әл-ауқат, қоғамдық институттар, қоғамның моральдық-психикалық денсаулығы, маскүнемдік, қылмыс, нашақорлық мәселелері, сенімнің рәміздері, мифтер, рәсімдер, әңгімелесу практикасы. Әскери-тарихи антропология. Ерекше белгілер. Қоғамның психологиясына әсер ететін жалпы және арнайы соғыстарды зерттеу, соғыс жетілу процесінде барлық әлеуметтік категориялардың құндылықтарын, наным-сенімдерін, дәстүрлерін талдау, оның барысы, аяқталуы және салдары тарихтың ынтымақтастығы негізінде және әскери ғылым, психология, әлеуметтану. Жеке өмір тарихы және осы ғылыми бағыттың даму жолдары. Жеке өмір тарихының пайда болуы ерекше бағыт ретінде. Осы ғылыми бағыттың негізгі әдіснамалық принциптері. Демографиялық мінез-құлық зерттеу объектісі ретінде.

Тақырып 5. Постмодернизм шеңберіндегі негізгі тұрғылар.

Постмодернизм дегеніміз не. Модернистердің тарих ғылымын сынаудың негізгі принциптері. Филология ғылымдарының дамуы және олардың гуманитарлық ғылымдарға әсері. Постмодернизмнің қазіргі жағдайы. Тарихқа постмодернистік көзқарастың мүмкіндіктері.

Тарихи герменевтика. Герменевтика дегеніміз не. Түсіндіру және түсіну туралы түсінік. Гуманитарлық білімдегі құрылымдық революция және оның тарихқа әсері. Эвард Саид және оның ориентализмді талдау шетелдік мәдениетті батыстық ассимиляциялау тәсілі ретінде. Шығыстану туралы түсінік. Батыс Шығысты анықтайтын әдістер мен тәсілдер. Ориентализм Шығысты Батысқа ашқан әдістер. Батыстың Шығысқа қатынасының отарлық стилі ретіндегі «Ақ адамның» бейнесі. Ориентализмнің қазіргі жағдайы

3. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Негізгі:

1. Марков Г.Е. Кочевники Азии. Структура хозяйства и общественной организации. М., 1976.
2. Хазанов А.М. Кочевники и внешний мир. - А., 2001.
3. Крадин Н.Н. Кочевники, мир империи и социальная эволюция // Раннее государство, его альтернативы и аналогии: Сборник статей. - Алматы, 2007. - С. 490-496.
4. Мункуев Н.Ц. Заметка о древних монголах. // Татаро-монголы в Азии и Европе. - М., 1973.
5. Кычанов Е.И. О татаро-монгольском улусе XII в. // Восточная Азия и соседние территории в средние века. - Нов-к, 1986. - С. 94-98.
6. Проблемы истории государственности на территории Казахстана. - Астана, 2006.
7. Омарбеков Т., Омарбеков Ш. Қазақстан тарихы мен тарихнамасына ұлттық көзқарас. - Алматы: Қазақ университеті, 2004. - 388 б.
8. Плетнова С.А. Кочевники средневековья: поиски исторических закономерностей. М., 1982.
9. Кляшторный С.Г., Султанов Т.И. Казахстан: летопись трех тысячелетий. А., 1992.
10. Владимирцов Б.Я. Общественный строй Монголов. Монгольский кочевой феодализм. Л., 1934.
11. Проблемы истории государственности на территории Казахстана. Астана 2006.
12. Хазанов А.М. Кочевники и внешний мир. А., 2001.
13. Атабаев Қ.М., Қадыртаева М.А. Деректанудың теориялық мәселелері. – Алматы: «Қазақ университеті», 1999. – 44 б;
14. Атабаев Қ.М. Деректану. – Алматы: «Қазақ тарихы», 2007. – 272 б.
15. Атабаев Қ.М., Тасилова Н.А., Толамисов А.Ф. Деректану пәнін оқыту методикасы: Оқу құралы. – Алматы: «Қазақ университеті», 2011.

16. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники Российской истории. Учеб. пособие: И.Н. Данилевский, В.В. Кабанов, О.М. Медушевская, М.Ф. Румянцева. – Москва: РАН, 2000. – 703 с.
17. Жумагулов К.Т. Очерк этногенеза, материальной и духовной культуры германцев на современном этапе исследование: Учебное пособие. 2-изд/Павлодар «Кереку», 2011. 125 с.
18. Гумилёв Л. Н. Древние тюрки. СПб.: Кристалл, 2003. – 575 с. Гумилёв Л. Н. Открытие Хазарии. — М.: Айрис-пресс, 2007. – 416 с.
19. Ковалев А.И. «Методы научных исследований. Введение в дисциплину»: Учеб.пособие.- Севастополь:СНУЯЭиП, 2005.-244с.
20. Софийский И.Ю. Теория и практика научных исследований: учеб. пособие. - Севастополь: СМУЭЯиП, 2011. - 400с.:ил.
21. Мұхатова. О. Тарихнама ғылымы: теориялық-методологиялық негіздері және зерттеу үлгілері. – Алматы: «Қазақ университеті», 2009.
22. Сахаров А.М. Методология истории и историографии. – М., 1981. – 134 б.
23. Шмидт С.О. Методологические и теоретические проблемы исторической науки. – Калинин, 1999;
24. Мұхатова О. Тарихнама ғылымының методологиялық ұстанымдары. – Алматы, 2018.
25. Междисциплинарные подходы к изучению прошлого / Под ред. Л.П. Репиной. М.: Аспект Пресс, 2003;
26. Лаппо-Данилевский А.С. Методология истории. – М.: Изд. дом «Территория будущего», 2006. – 622 с.;
27. Баранов А.И. Историография и источниковедение. -Казань, КГУ. 2004.
28. Данилевский И.Н., Кабанов В. В., Медушевская О. М., Румянцева Ф.М. Источниковедение. Теория. История. Метод. Источники Российской истории. - М., 1998., 2000.
29. Медушевская О. М. Становление и развитие источниковедения. - М., 2000.
30. Орталық Азия көшпелілерінің тарихы: Орталық Азия көшпелілерінің дәстүрлі өркениетінің өркендеуі және күйреуі. 4-том. Монография. (жауапты ред. Омарбеков Т.). - Алматы: Қазақ университеті, 2016. - 403 б.
- 31.Казахские чиновники на службе Российской империи. Сборник документов и материалов. Составители: Султангалиева Г.С. (отв.ред), Далаева Т.Т., Удербаетова С.К. Алматы: Қазақ университеті, 2014.
32. Усманова Д.М. Мусульманские представители в российском парламенте.1906-1916. Казань 2005.
33. Алаш қозғалысы. /Құжаттар мен материалдар жинағы/. Движение Алаш. /Сборник документов и материалов /. В 4 –х томах. 1-4 тт. - Алматы, 2004, 2005, 2010. Қазақ және орыс тілінде.
34. Омарбеков Т.О. Голодомор в Казахстане. Хрестоматия. Алматы, Қазақ университеті, 2013.
35. Койгелдиев М.К. Сталинизм и репрессии в Казахстане 1920-1940-х годов. Алматы, 2009.

Қосымша:

- 1.Коротаев А.В., Комарова Н.Л., Халтурина Д.А. Законы истории. Вековые циклы и тысячелетние тренды. Демография. Экономика. Войны. - М., 2010.
2. Клейн Л.С. Археологические признаки миграций // IX Международный конгресс антропологических этнографических наук. - Чикаго, 1973. Совет Делегаттарының мақалалары. - М., 1973.
3. Абдулина А.Т. «Исламское возрождение» у казахов в Казахстане и КНР // Сборник материалов международной научно-теоретической конференции, посвященной 60-летию доктора исторических наук, профессора А.Б. Калыша, на тему: «Традиционная современная этнология Казахстана» (Алматы, 29 марта 2014 г.). – Алматы, 2014. – С. 288–291.
4. Ажигали С.Е. Религиозность и обрядность сельчан Казахстана в ближайшей ретроспективе: Жетысу, середина 80-х // Қазақтың әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері. Мақалалар жинағы / Обычай и обряды казахов в прошлом и настоящем. Сб. статей. (Отв. ред.-сост. С.Е. Ажигали). – Алматы: НИЦ «Ғылым», 2001. – 428 с. – С. 35–96.
5. Мустафаева А.А. Исламское возрождение в Казахстане в 90-е годы XX века [Электронный ресурс] // Вестник КазНУ. – 2013 // Режим доступа: <http://articlekz.com/article/11739>.
6. 1. Радлов В.В. Образцы народной литературы тюркских племен. Киргизское наречие. Ч. 3. - СПб., 1870. – 712 с.

7. Стеблева И.В. Тюркская поэтика: этапы развития VIII-XX вв., М., 2012.
8. Жирмунский В.М. Тюркский героический эпос. Сравнительно-исторические очерки// <http://feb-web.ru/feb/classics/critics/zhirmunsky/zhi/zhi-001-.html>
9. Аширалиев Дж.А. Методологические аспекты изучения номадической культуры. Бишкек, 2008.
10. Дингес М. Историческая антропология и социальная история: через теорию «стиля жизни» к «культурной истории повседневности» // Одиссей. Человек в истории. 2000. М., 2000. С. 96–124.

«Әлемдік музей кеңістігінің заманауи мәселелері» пәні

Тақырып 1. Музей дамуының негізгі кезеңдері.

Тарихи және мәдени құндылықтарды жинақтаудың музейлік түрлері. Қайта өрлеу дәуіріндегі жүйелі коллекцияның басталуы. Алғашқы музейдің пайда болуы. Музей тарихының кезеңдерін жалпы еуропалық құбылыс ретінде сипаттау. Әлеуметтік-саяси, экономикалық, қоғамдық және мәдени процестерге байланысты әртүрлі елдердегі музейлер тарихының ерекшеліктері.

Тақырып 2. Музейтанудың құрылымы мен қызметі.

Музейтану құрылымына, жалпы және арнайы музейтануға көзқарастар. Теориялық және қолданбалы музейтанудың өзара байланысы. Музейтанудың құрамдас элементтері. Музейтануға құрылымдық-функционалдық көзқарас. «Музейтану», «Музей ісі», «Музеология», «Музеография» ұғымдарының арақатынасы.

Тақырып 3. Музейтану терминологиясы.

Музейтанудың терминологиялық мәселелері. Музейтану ғылымының тілі мәселесінің халықаралық сипаты мен даму дәрежесі.

Тақырып 4. Музейдегі ақпараттық технологиялар.

Музей ісіне жаңа ақпараттық технологиялардың енуінің маңыздылығы. Музейлік технологиялардың түрлері. Музей құндылықтарын цифралау. Музейлік білімді ақпараттандырудың ерекшелігі. Музей сайттары. Вертуальды музейлер.

Тақырып 5. Қазіргі музейтанудың теориялық мәселелері.

Отандық және шетелдік басылымдарда музейдің типологиясы мен классификациясы, оның функциялары, музей педагогикасы мәселелері, болашақ музейін болжау мәселелерін жариялау. Музейлік зерттеулер. Еліміздің музейлеріне кадрлар даярлау.

Тақырып 6. Музейдің ғылыми-қор қызметі.

Қолданбалы музей бағыттарының бірі ретінде музей қорларын жинақтау, есепке алу, сақтау мәселелерін зерттеу. «Музей қорлары» ұғымы. Музей қорларының құрылымы мен типологиясы. Музей жинақтамаларының «ғылыми жинақтау» түсінігі. Музей қорларын жинақтаудың ғылыми тұжырымдамасы. Қор жиналысына музейлік маңызы бар заттарды іріктеу қағидаттарының негіздері. Әр түрлі профильдер мен типтегі музей қорларын жинақтау ерекшелігі. Қорларды жинақтау процесіндегі құжаттама.

Тақырып 7. Музей коллекцияларын сақтау.

Музей заттарының сақталуына әсер ететін факторлар. Музей сақтау режимі ғылыми мәселе ретінде. Температуралық-ылғалдылық, биологиялық, жарық режимдеріне қойылатын талаптар, оларды анықтау және сақтау әдістері. Музей заттарын сақтау шарттары материалдың сақталу дәрежесіне және сыртқы жағдайлардың әсеріне ұшырауына байланысты. Сақтау жүйелері: қор қоймасында, экспозицияда, тасымалдау кезінде. Қор сақтаушылар мен реставраторлардың өзара әрекеттесу принциптері.

Тақырып 8. Музей экспозициясын жобалау.

Генезис және экспозиция эволюциясы. Экспозиция музейдің ғылыми жұмысының бір түрі және музей жинақтарын жариялаудың ерекше нысаны ретінде. Музей экспозициясының психологиялық аспектілері. Музей экспозициясының мазмұны мен формасының арақатынасы мәселесі. Экспозициялық кеңістікті ұйымдастырудың ғылыми тұжырымдамасы мен принциптері.

Экспозицияның типологиясы және оның музей саласына және көрмеге қойылған материалдың ерекшеліктеріне тәуелділігі.

Тақырып 9. Музейдің білім беру-тәрбие қызметін жүзеге асырудағы музей педагогикасы.

Музей аудиториясын зерттеудегі психология, педагогика, әлеуметтану және музейтану әдістері, білім беру-тәрбие қызметінің түрлері мен әдістерінің нәтижелілігі. Социологиялық зерттеудің негізгі рәсімдері. Келушілердің экспозицияны қабылдау процесін және музейдің ғылыми-ағартушылық жұмысының әртүрлі түрлерін зерттеу әдістері. Жұмыстың неғұрлым сәйкес нысандары мен әдістерін апробациялау және енгізу. Музейдегі әлеуметтік және мәдени бейімделу мәселелері.

Тақырып 10. Музей қызметінің ұйымдастыру-басқару негіздері.

Мәдениет саласындағы менеджмент жүйесі. Мәдениет және нарық. Мәдениет саласындағы мемлекеттік реттеу. Мәдени бағдарлама мәдениет саласындағы экономикалық басқару және әлеуметтік қорғау әдісі ретінде. Музейлердің заңнамалық мәртебесі және басқару қызметі. Музейлердің жұмыс істеу жағдайларын анықтау критерийлері. Музейлердің ғылыми, ұйымдастырушылық және техникалық құрылымы. Музейлердің әкімшілік ғимараты және оның кәсібилік мәселесі.

Тақырып 11. Музей маркетингі және менеджменті.

Мәдениет саласындағы маркетингтің ерекшеліктері. Мәдениеттегі демеушілік және меценаттық. Қазіргі жағдайда музей қызметін бағдарламалау және қаржыландыру мәселесі. «Музей маркетингі», «музей менеджменті» ұғымдары музейдің басқару қызметінің ерекше түрі ретінде. Музейдің баспа қызметінің маңыздылығын арттыру, басылымдарды немесе кәдесый бұйымдарын нарыққа шығару тәсілдері. Музей өнімін әзірлеу элементтері оның нарық жағдайындағы бәсекеге қабілеттілігінің шарты ретінде.

Тақырып 12. Мәдени мұра және ескерткіштану.

«Мәдени мұра», «Ескерткіштің көркемдік және тарихи құндылығы» ұғымдары. Ескерткіштердің типологиясы мен жіктелуі, ескерткіштердің әртүрлі санаттары мен түрлерінің ерекшелігі. Ескерткіштердің әлеуметтік-тарихи, естелік және эстетикалық мәні, ескерткіштердің функциялары. Тарих және мәдениет ескерткіштері және олардың тіршілік ету ортасы. Қала келбетін қалыптастырудағы ескерткіштердің рөлі және тұрғындардың өзіндік санасы. Ескерткіштердің сәулеттік және ландшафтық ортасы. Қауіпсіздік аймақтарын құру. «Ескерткіштану» ғылыми бағытының қалыптасуы мен дамуы.

Тақырып 13. Табиғат, тарих және мәдениет ескерткіштерінің жіктелуі.

Тарих және мәдениет ескерткіштерін жіктеу принциптері. Жылжымалы және жылжымайтын ескерткіштер. Археология ескерткіштері. Тарих ескерткіштері. Мәдениет ескерткіштері. Қала құрылысы және сәулет ескерткіштері. Өнер ескерткіштері. Адамның әлем туралы білімін және ғылым мен ғылыми-техникалық білімнің қалыптасуы мен дамуын құжаттайтын ғылым мен техника ескерткіштері. Деректі ескерткіштер. Табиғат ескерткіштері. Тарихи-мәдени мұраның объективті емес нысандары. Негізгі категориялар: «мұра», «тарихи-мәдени мұра», «ескерткіш».

Тақырып 14. Ескерткіштерді қорғау саласындағы ҚР халықаралық ынтымақтастығы.

ҚР ЮНЕСКО, ИКОМ, ИКОМОС мүшелігі. Қазақстанның мәдени мұрасы ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұралар тізімінде. Халықаралық байланыстарды дамыту.

3. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Негізгі:

1. Музейная экспозиция. Теория и практика. Искусство экспозиции. Новые сценарии и концепции. - М., 1997.
2. Система научного описания музейного предмета: классификация методика, терминология. Справочник. – СПб., 2003. – 408 с.
3. Музееведение. Музеи мира. - М., 1991.

4. Музейная экспозиция. На пути к музею XXI века. - М., 1997.
5. Калугина, Т.П. Художественный музей как феномен культуры. - СПб., 2008.
6. Каулен М.Е. Экспозиция и экспозиционер. - М., 2001.
7. Музей и новые технологии/ под ред. Никишина Н.А. - М., 1999.
8. Мазный Н.В., Поляков Т.П., Шулепова Э.А. Музейная выставка: история, проблемы, перспективы. – М., 1997.
9. Поляков Т.П. Мифология музейного проектирования. – М., 2003.
10. Музей. Маркетинг. Менеджмент. – М., 2001.
11. Картаева Т., Бексейтов Ф. Музей ісі және ескерткіштану терминдер сөздігі. – Алматы, Қазақ университеті, 2018. - 351 б.
12. Музей будущего: информационный менеджмент. – М., 2001.
13. Пономарев Б.Б. Несовершенный музей в несовершенном мире. – М., 14. 2002.
15. Лорд Б., Лорд Г.Д. Менеджмент в музейном деле: Учебное пособие / Пер. с англ. Э. Н. Гусинского и Ю. И. Турчаниновой. Под ред. А. Б. Голубовского. – М., 2002.
16. Музеи. Маркетинг. Менеджмент: практическое пособие. – сост. В.Ю. Дукельский. – М., 2001.
17. Юренева Т.Ю. Музееведение. – М., 2006.
18. Шляхтина Э. Основы музееведения. – М., 2005.
19. Музеи в период перемен. – СПб.: Контрфорс, 1997.

Қосымша:

1. Пул Дж. Когда менеджмент приносит деньги: руководство для культурных учреждений разных стран. – СПб., 1997.
2. Решетников Н.И. Комплектование музейных фондов. - М., 1997.
3. Актуальные проблемы фондовой работы музеев. - М., 1979, 1980, 1981.
4. Кучеренко М.Е. Научно-фондовая работа в музее. - М., 1999.
5. Вопросы охраны и использования памятников искусства и культуры. - М., 1990; 1992.
6. Вопросы изучения истории и культурного наследия Казахстана. - А., 1998.
7. Проблемы изучения и сохранения исторического наследия. - А., 1998.
8. Юренева Т.Ю. Музей в мировой культуре. – М.: Рус. слово, 2003.
9. Музей в современном мире: традиционализм и новаторство/ сост. Л.И. Скрипкина. (Труды Государственного Исторического музея; вып. 104). – М.: ГИМ, 1999.
10. Музей как сообщество в условиях глобализации/ М-во культуры Рос. Федерации, Рос. ком. междунар. совета музеев (ИКОМ России). – М.: ИКОМ России, 2002.
11. Мерекеева С.К. Музеи Казахстана. – А., 2009.
12. Галкина Е.Л. Этнографические источники в музее: проблемы интерпретации/ М-во культуры Рос. Федерации, Рос. ин-т культурологи. – М., 1998.
13. Хадсон К. Влиятельные музеи/ пер. с англ. Л.Ю. Мотылев. – Новосибирск: Сиб. хронограф, 2001.
14. Атрибуция музейного памятника: справочник/ М-во культуры Рос. Федерации, Рос. этногр. музей; под ред. И.В. Дубова. – СПб.: Лань, 1999.
15. Охрана и использование памятников культуры/ Моск. гос. ун-т культуры и искусств; [сост. С.М. Шестова]. – М.: МГУКИ, 2004.
16. Культурно-образовательная деятельность музеев. - М., 1997.
17. Реставрация музейных ценностей: науч. и практ. работы/ отв. ред. М.В. Юсупова. – М.: ГИМ, 1999.
18. Российская музейная энциклопедия: в 2 т./ Рос. ин-т культурологи; [редкол.: В.Л. Янин и др.]. – М.: Прогресс, 2001. – 2 т.
19. Мұсаева С.Т. Музей менеджменті және маркетингі.- Алматы, 2006.
20. Раимханова К. Музей ісінің теориясы мен практикасы.- Алматы, 2002.
21. Болотников И.М., Тульчинский Г.Л. Менеджмент в сфере культуры. – учебное пособие. – СПбГУКИ, 2007. – 448 с.
22. Центральный государственный музей Республики Казахстан. – А., 2003.
23. Пономарев Б.Б. Несовершенный музей в несовершенном мире. – М., 2002.
24. Андреева И. Музейный бизнес и маркетинговые исследования // Art-менеджер. – М., 2003. – № 3.

25. Вережкин А.В. Сувенирная политика музея: Возможности и стратегия использования сувенира для повышения доходности учреждений культуры // Справочник руководителя учреждения культуры. – М., 2003. – № 7. – С. 68-78.
26. Вистингхаузен М. фон. Источники дохода для музеев // Экология культуры: Инф. бюллетень. – Архангельск, 2004. – № 3. – С. 53-57.
27. Ноль Я.Л. Информационные технологии в деятельности музея. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2007.
28. Каулен М.Е. Музеефикация историко-культурного наследия России. – М., 2012.